

ROLA ŚLĄSKIEGO OGRODU BOTANICZNEGO W RESTRUKTURYZACJI GÓRNEGO ŚLĄSKA

The role of the Silesian Botanical Garden in the process of restructuring of Upper Silesia region

Paweł KOJS^{1,3}, Waldemar SZENDERA^{1,2}

¹Ogród Botaniczny – Centrum Zachowania Różnorodności Biologicznej PAN, Pracownia Zachowania
Bioróżnorodności Górnego Śląska, ul. Prawdziwka 2, 02-973 Warszawa-Powsin.

²Uniwersytet Śląski, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, ul. Jagiellońska 28, 40-032 Katowice.

³Wyższa Szkoła Edukacji Wczesnoszkolnej z Siedzibą w Mysłowicach, ul. Powstańców Śląskich 10,
41-408 Mysłowice.

Po raz pierwszy w historii naszego regionu pojawiła się realna szansa aby powstał Śląski Ogród Botaniczny w Mikołowie-Mokrem (Kojas i in.). W jego budowę zaangażowane są: Polska Akademia Nauk i Uniwersytet Śląski, przychylne tej inwestycji są niemal wszystkie instytucje naszego regionu z Sejmikiem Samorządowym i Kurią Metropolitalną w Katowicach, która jako pierwsza z właścicieli tego unikalnego w skali kraju terenu, zdecydowała się wesprzeć inicjatywę bezpłatnie, użyczając ponad 12 ha swoich gruntów.

Restrukturyzacja naszego regionu nierozdzielnie wiąże się z koniecznością zmiany wizerunku Górnego Śląska, zmiany stereotypu, który jest głęboko zakorzeniony w świadomości większości ludzi. „Czarny Śląsk” to wyeksploatowana i zdegradowana ziemia, zdewastowane i zanieczyszczone środowisko, to obszar zaniedbany i nie doinwestowany, to przymusowe miejsce pracy, a nie miły sercu dom. Niezależnie od tego jak daleko odbiega od rzeczywistości, stereotyp ten przyczynia się do kształtowania naszych postaw wobec tej ziemi. Są to postawy zdobywcy, a nie gospodarza, gościa, a nie opiekuna. Taki obraz Górnego Śląska powoduje, że wszyscy bezpośrednio lub pośrednio coś tracimy. Śląski Ogród Botaniczny może być narzędziem zmieniającym ten stereotyp.

Ogród botaniczny będzie prezentacją tej drugiej, mniej znanej, ale jakże ważnej, bogatej i pełnej zieleni krainy (Wika, Włoch 1998). Będzie świadectwem, a nie deklaracją, zmiany postaw wobec tej ziemi. Może stać się ważnym miejscem dla wszystkich mieszkańców naszego regionu.

Ogród botaniczny to miejsce, które bez słów powie, że potrafimy zadbać o naszą ziemię, mamy pomysły i umiejętności, że warto tu zatrzymać się na dłużej i warto inwestować. Śląski Ogród Botaniczny będzie wizytówką całego regionu, wszystkich gmin Górnego Śląska.

Wizerunek naszego regionu będzie decydował, jeśli nie o liczbie inwestycji, to na pewno o ich charakterze i w tym kontekście ogród botaniczny może się okazać bardzo dobrą inwestycją w przyszłość.

W dobie kiedy reklama i promocja stały się częścią naszej codzienności, a niedoinwestowanie marketingu kończy się finansową zapaścią nawet dla najlepszych, można zapytać, czy całego regionu to nie dotyczy? Czy stać nas na zrezygnowanie z tak potężnego narzędzia oddziaływania na umysły i serca ludzi, jakim jest ogród botaniczny? Czy przeciętnego podatnika można lepiej przekonać do finansowania nauki niż prezentując owoce pracy wielu pokoleń badaczy zamienione w kojące piękno ogrodu? Czy inwestorów można lepiej przekonać do lokowania swoich pieniędzy na Górnym Śląsku, niż pokazując, że potrafimy zadbać o miejsce, w którym żyjemy? Czy przemysł ogrodniczy i szkółkarski stać na zrezygnowanie z miejsca w sposób znaczący wpływającego na zainteresowanie ludzi ich produktami (rośliny ozdobne, nawozy, środki

ochrony roślin, itd.) oraz usługami (zakładanie i pielęgnowanie ogródków i ogrodów miejskich oraz przydomowych)? Ogród botaniczny, wsparty autorytetem trzech największych instytucji naukowych naszego regionu Uniwersytetu Śląskiego, Śląskiej Akademii Medycznej i Politechniki Śląskiej oraz autorytetem i wieloletnim doświadczeniem Polskiej Akademii Nauk, ma realną szansę stać się ważnym ośrodkiem promocji i upowszechniania nauki. Ponad czteromilionowe województwo, w którym kształci się blisko 700 tysięczna rzesza dzieci i młodzieży szkolnej to ogromne wyzwanie edukacyjne, które może zostać podjęte tylko przez duży regionalny ogród botaniczny. Edukacja ekologiczna i przyrodnicza, kształtowanie postaw wobec środowiska i dawanie przykładu właściwego zagospodarowania zieleni naszego otoczenia to tylko niektóre z zadań, które mogą być realizowane w Śląskim Ogrodzie Botanicznym (Kowalczewski, Lenart 1996).

Śląski Ogród Botaniczny to również wymienione miejsce promocji technologii proekologicznych. Duży obszar ogrodu pozwoli na zorganizowanie stałych ekspozycji urządzeń i technologii proekologicznych promujących firmy zajmujące się ich projektowaniem i produkcją. Ekspozycje te będą miały ogromne znaczenie edukacyjne. Inwestując w ogród inwestujemy w nowe oblicze naszego regionu.

Najpoważniejszym zadaniem Śląskiego Ogrodu Botanicznego będzie praca nad zachowaniem różnorodności biologicznej regionu, wybór i aklimatyzacja nowych taksonów roślin naczyniowych ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb rekultywacji terenów poprzemysłowych (hałdy, kopalnie, huty, itp.) oraz udział w pracach nad renaturalizacją i rewitalizacją środowisk zdegradowanych np. składowisk odpadów przemysłowych, cieków wodnych, itp.

Nasz region w najbliższych latach będzie intensywnie przebudowywany. Rozbudowana zostanie sieć dróg, powstaną autostrady, wiele nowych przedsiębiorstw i osiedli. Każda z tych inwestycji w mniejszym lub większym stopniu wpłynie na zniszczenie środowiska. Zagrożone będą całe miejscowe populacje roślin chronionych lub rzadkich. Zagrożenie to nie dotyczy tylko odosobnionych gmin, ale w praktyce wszystkich. Ginać będą populacje roślin na całym Górnym Śląsku. Ogród botaniczny stanie się dla zagrożonych roślin arką, w

której zostaną przechowane. Unikniemy w ten sposób sytuacji, w której musimy się posilkować populacjami roślin z innych regionów kraju czy Europy, aby przywrócić dawne walory tym terenom, z których człowiek się wycofał. To właśnie rewitalizacja i renaturalizacja są podstawą do przywracania przyrodniczej równowagi w naszym, tak ciężko doświadczonym przez przemysł ciężki regionie.

Jednak ogród botaniczny to także poligon doświadczalny. To miejsce aklimatyzacji nowych gatunków i odmian, poszukiwania najlepszych metod rekultywacji terenów poprzemysłowych i zdegradowanych. Właśnie w ogrodach botanicznych wybiera się i testuje odporność na warunki klimatyczne roślin przeznaczonych do nasadzeń w parkach miejskich czy ogródkach przydomowych. To tu testuje się różne kompozycje roślin, sprawdza ich własności i wpływ na florę i faunę rodzimą. Ogród botaniczny to także pomysły na zagospodarowanie roślinnością swojego własnego otoczenia, projektowanie zieleni miejskiej i zakładanie ogrodów. Inwestowanie w ogród botaniczny to inwestowanie w zielony Śląsk..

Śląski Ogród Botaniczny to miejsce tak piękne, że chce się tu wracać wielokrotnie i położone na tyle blisko, że można przyjechać na chwilę. To słowa, które już wkrótce mogą stać się rzeczywistością. O turystycznym i rekreacyjnym potencjale tego terenu decyduje centralne położenie w ponad czteromilionowym regionie i dobre połączenia komunikacyjne. Jest to potencjał, którego nie można lekceważyć. To szansa na zatrzymanie w naszym województwie części kapitału związanego z przemysłem turystycznym i rekreacją.

Ogród botaniczny to także nowe miejsca pracy zarówno dla kadry wysoko wykwalifikowanej jak i dla pracowników o niższych kwalifikacjach. W obliczu groźby bezrobocia strukturalnego w województwie katowickim (śląskim) każde nowe miejsce pracy jest bardzo ważnym atutem w dyskusji na temat roli, jaką może spełniać ogród botaniczny w regionie.

Kolejnym istotnym zadaniem Śląskiego Ogrodu Botanicznego będzie udział w przekształcaniu sołectw bezpośrednio z nim sąsiadujących (Mokrego, Paniów i Bujakowa), jako strefy recepcyjnej Śląskiego Ogrodu Botanicznego. Chodzi tu głównie o rozwój infrastruktury hotelowej i gastronomicznej, pomoc w przekształcaniu małych gospodarstw rolnych w gospodarstwa agroturystyczne,

przystosowane do przyjmowania gości na wypoczynek sobotnio niedzielny i wakacyjny.

Budowa regionalnego ogrodu botanicznego przekracza możliwości finansowe każdej gminy i każdej instytucji naukowej z osobna, ale nie przekracza możliwości finansowych ponad czteromilionowego województwa i działających w regionie uczelni! Nawet niewielkie środki pomnożone przez wszystkie gminy naszego regionu dadzą pokaźną kwotę.

Budowa Śląskiego Ogródu Botanicznego, bez zaangażowania i współpracy samorządów lokalnych, może być rzeczą bardzo trudną. Może jednak być przykładem umiejętności realizacji wspólnych, ważnych dla regionu inwestycji.

Naszym zdaniem Śląski Ogród Botaniczny jest potrzebny nie tylko naszemu regionowi, ale także Polsce i dlatego zwracamy się do wszystkich z gorącą prośbą o popieranie idei jego utworzenia.

SUMMARY

Silesian Botanical Garden can become a serious argument to break a stereotype of „Black Silesia”. Its activity may play an essential role in the process of solving ecological problems and in natural and ecological education. A new botanical garden will be also a place of employment for well qualified personnel as well as for assistant staff of low qualifications.

LITERATURA

Kojs P., Włoch W., Szendera W., 1998. Czas na Górnośląski Ogród Botaniczny, Wydawnictwo Kubajak.

Kowalczewski A., Lenart, W., 1996. Przez edukację do trwałego i zrównoważonego rozwoju, Polska Strategia Edukacji Ekologicznej (druga redakcja), Warszawa.

Wika S., Włoch W., 1998. Górnośląski Ogród Botaniczny na tle przyrody Mikołowa, red. Górnośląska Oficyna Wydawnicza, Katowice.